

COVID-19'UN JEOPOLİTİK, TEHDİT VE GÜVENLİK ALGISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

TREND ANALİZİ AĞUSTOS 2020

İşbu eserde yer alan veriler/bilgiler, yalnızca bilgi amaçlı olup, bu eserde bulunan veriler/bilgiler tavsiye, reklam ya da iş geliştirme amacına yönelik değildir. STM Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş. işbu eserde sunulan verilerin/ bilgilerin içeriği, güncelliği ya da doğruluğu konusunda herhangi bir taahhüde girmemekte, kullanıcı veya üçüncü kişilerin bu eserde yer alan verilere/bilgilere dayanarak gerçekleştirecekleri eylemlerden ötürü sorumluluk kabul etmemektedir. Bu eserde yer alan bilgilerin her türlü hakkı STM Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın işbu eserde yer alan bilgi, yazı, ifadenin bir kısmı veya tamamı, herhangi bir ortamda hiçbir şekilde yayımlanamaz, çoğaltılamaz, işlenemez.

 STM ThinkTech

1. GİRİŞ

2020, benzeri görülmemiş siyasi, ekonomik ve toplumsal şoklar nedeniyle tarihe 1789, 1918, 1929, 1945 ve 2008 gibi en çok anılan yıllar arasına şimdiden girmiş olabilir. Henüz ilk yarısı geride kalmış olmakla birlikte içinde bulunduğumuz yıl, gelecekte yapılacak tarihi, ekonomik, siyasi ve sosyolojik araştırmalarda referans yılı olarak anılacak niteliktedir.

Nitekim henüz süreç devam ederken yaşananlara ilişkin çok sayıda görüş ve analiz yayınlanmakta, COVID-19 pandemisinin, bağlantılı sosyoekonomik ve jeopolitik gerilimlerle birlikte, uzun vadeli sonuçlar yaratacağı, dünyanın siyaseti, ekonomisi ve toplumsal yaşamında önemli kırılmalara yol açacağı çokça ifade edilmektedir. Pandeminin yol açabileceği sonuçlara ilişkin görüşlerin incelemesine STM ThinkTech olarak hazırladığımız “COVID-19 Salgınının Küresel Ekonomi ve Jeopolitikaya Etkileri” başlıklı analizden ulaşılabilmektedir^[1].

Pandeminin sonuçlarına ilişkin değerlendirmeler varsayımdan ibarettir ve zamanla sınanacaktır. Ancak yapılan yorumlar kamuoyu üzerinde etkili olabilmektedir ve ortaya çıkan görüşler siyasiler üzerinde baskı yaratabilmektedir. Bu bakımdan COVID-19 sonrasında dünya algısının, yapılan yorumlar ışığında değişip değişmediğinin tespiti karar alıcılar açısından büyük önem taşımaktadır. Kamuoyunun görüşünü gerçeğe en yakın yansıtan ise güvenilir kuruluşların yaptığı kamuoyu araştırmalarıdır.

Pandemi döneminde, ulusal seviyede çok sayıda anket yapılmıştır. Bu anketlerde halkın salgınla mücadele tedbirlerine uyup uymadığı ile ulusal mücadele çalışmalarına yaklaşımı izlenmiştir. Öte yandan virüsle mücadele tedbirlerinin getirdiği kısıtlamaların da etkisiyle, pandeminin küresel etkilerine dair çok az sayıda araştırma yapılabilmektedir. Yine de yapılan çalışmalar, COVID-19 ile

birlikte dünya algısının ne yönde etkilendiği konusunda fikir verebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kamuoyu araştırmaları ışığında bu değişimi görebilmektir. Çalışmada şu sorulara yanıt aranacaktır: COVID-19 salgını, küresel sorun ve tehdit algısını nasıl değiştirmiştir? Pandeminin, küreselleşme ve uluslararası işbirliğinin sonunu getirebileceği yönündeki görüşler taraftar bulmuş mudur? Ulusların, otoriter ve izolasyoncu yönetimlere daha fazla destek vereceği yönündeki görüşler dünya kamuoyunda destek buluyor mu? ABD, Çin ve Avrupa Birliği’ne yönelik algılar pandemiden nasıl etkilenmiştir? Birleşmiş Milletler (BM), NATO ve Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization -WHO) gibi uluslararası kuruluşlar, ileri sürüldüğü gibi güven erozyonuna uğramışlar mıdır?

Analizde çeşitli ülkelerden kamuoyu araştırması sonuçları derlenmeye çalışılmıştır. Ancak ülkelerin dış politikalarına ilişkin kamuoyu araştırmaları çoğunlukla gelişmiş ülkelerde (özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa’da) yapıldığı için veri çeşitliliğinin sınırlı kaldığı da unutulmamalıdır.

2. KÜRESEL SORUN ALGISINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

BM, “küresel sorun” ifadesini, “Etki alanı sınırları aşan ve ulus veya ülkenin tek başına hareket ederek çözümeceği meseleler” olarak tanımlamaktadır. BM açısından önde gelen küresel sorunlar, dünya barışının ve insan haklarının korunması, uluslararası adaletin sağlanması, küresel ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanması, iklim değişikliği, mülteciler ve pandemilerdir^[2].

Uluslararası toplumda ortak kaygılar, küresel kriz ve sorunların yoğunlaştığı dönemler ani değişiklikler göstermektedir. Nitekim ABD finans piyasalarında başlayan 2008 mali krizi küresel ekonomik krize dönüşmüş, 11 Eylül terör saldırıları güvenlik krizi yaratmış, 2015-2017 arasındaki kitlesel düzensiz göç hareketleri ise insani krizlere yol açmıştır. ABD-İran çatışma olasılığı ile girilen 2020 yılına güvenlik kaygılarının hakim olacağı tahmin edilirken, tüm dünyaya hızlıca yayılan COVID-19 pandemisi uluslararası kaygıların yönünü hızla değiştirmiştir. Bu durum Nisan ayından itibaren yapılan kamuoyu araştırmalarına da net biçimde yansımıştır.

2.1 Sağlık ve Geçim Kaygılarının Yükselişi

COVID-19 öncelikle bir sağlık krizi olmakla birlikte, pandemi ile mücadele tedbirlerinden ötürü yaygın bir ekonomik sorun olarak da kendini göstermiştir. Dolayısıyla dünya kamuoyunu kaygılandıran meselelerin öncelik sıralaması da hızla değişmiştir.

Örneğin COVID-19, Ipsos tarafından her ay 27 ülkede 19.000'den fazla kişiyle görüşülerek gerçekleştirilen "Dünyayı Ne Endişelendiriyor (What Worries the World)" anketine, Nisan ayında birinci sıradan girmiş, önceki anketlerde daha alt sıralarda bulunan "İşsizlik", "Yoksulluk ve Eşitsizlik" gibi kaygılar ise ilk sıralara hızla tırmanmıştır. Buna karşılık ilk sıralarda bulunan "Suç ve Şiddet" ise geri plana atılmıştır^[3]. Öte yandan 2020'nin Nisan ayında ankete katılanların yüzde 63'ü kendilerini en çok COVID-19 salgınının kaygılandığını belirtirken, bu oran Mayıs ayında yüzde 55'e, Haziran ayında ise yüzde 47'ye gerilemiştir. Buna karşılık yaygın işsizlikten kaygı duyanların oranı Nisan ayında yüzde 35 iken bu oran Mayıs ayında yüzde 42'ye çıkmış ve Haziran'da da aynı oranda kalmıştır. Ocak ayında yüzde 34 ile dünyanın en büyük kaygısı konumundaki "Yoksulluk ve Eşitsizlik" ise COVID-19 etkisi ile üçüncü sıraya (Nisan ayında yüzde 28) inmiş, işsizliğe paralel olarak Mayıs ve Haziran aylarında artan bir kaygı haline gelmiştir (yüzde 31)^[3].

Türk vatandaşlarının başlıca kaygıları da benzer bir seyir izlemiştir. Ipsos tarafından yapılan araştırmaya göre, 2020'nin Ocak ayında Türkiye'nin en önemli sorununu ekonomi olarak tanımlanmaktayken, Mart ayından itibaren salgın ön plana çıkmıştır. Nisan ayında ankete yanıt verenlerin yüzde 84'ü en büyük kaygılarının pandemi olduğunu belirtmiştir. Haziran ayında ise salgının oranı yüzde 39 seviyesine düşerken, ekonomi yüzde 43 ile ilk sıraya yeniden yükselmiştir^[4].

Pandeminin küresel sorun olarak algısı, ulusal hükümetlerin salgınla mücadele tedbirlerinin vatandaşlarında yarattığı güvenlik algısına göre değişmektedir. Türkiye'de olduğu gibi Almanya, (Adı konmamış sürü bağışıklığı stratejisinin endişe yarattığı İsveç hariç) Kuzey Avrupa ülkeleri, İsrail, Körfez ülkeleri ve Uzakdoğu'nun bazı ülkelerinde alınan tedbirlerin vatandaşta yarattığı güven sayesinde pandemiyi en büyük sorun olarak algılayanların oranı hızla düşmüştür. Öte yandan pandemiyi hız kesmediği ABD, İngiltere, Meksika, Brezilya ve Hindistan gibi ülkelerde bu oranda düşüş yaşanmamış veya sınırlı kalmıştır. Söz konusu ülkelerde pandemi vakalarının

yüksek seyri, vakaların azalma eğilimindeki diğer ülkelerdeki sorun algısını da etkilemektedir. İngiltere merkezli YouGov tarafından Temmuz ayında yayınlanan bir anket bu durumu kanıtlayan sıra dışı verilere sahiptir. Ankete göre, ülkelerindeki vaka sayısında ciddi düşüş yaşanmasına rağmen Almanya ve Finlandiya'da COVID-19 salgınının dünyanın en önemli meselesi olarak nitelendirenlerin oranı bir önceki aya göre çift haneli olarak artmıştır^[5]. Aynı şekilde pandemide vaka sayısı ve can kaybı gelişmiş ülkelere göre son derece sınırlı sayıda kalmasına^[6] rağmen Japonya'da bir ankette, halkın yüzde 67'si, hükümetin ekonomiden önce COVID-19 ile mücadeleye odaklanması gerektiğini düşündüğünü ortaya koymuştur^[7].

Bu durum, pandemi ile mücadelede küresel başarı yakalanmadan kamuoyu kaygılarının yatışmayacağını göstermektedir. Amerika kıtası ve Hindistan'da vaka sayılarındaki tırmanış, pandemiyi hızını azalttığı ülkelerde ekonomik kaygıların daha da körüklenmesine yol açmaktadır. Dünya ekonomisinin başat aktörlerinde yaşanan sağlık krizi, küresel ticaret ve uluslararası tedarik zincirindeki aksamaların daha uzun süre devam edeceği, dolayısıyla küresel ekonomik durgunluğun kalıcı hale geleceği endişelerini artırmaktadır^[8].

2.2 İklim Değişikliği İle Mücadele Önceliği Ertelendi

COVID-19 salgını, küresel kaygılar listesinde alt sıralara itse de iklim değişikliği önemini korumaktadır. Ipsos tarafından yapılan "Dünyayı Ne Endişelendiriyor" anketinde "İklim Değişikliği" dokuzuncu derecede önemli sorun olarak ortaya çıkmıştır^[9]. 13 Nisan'da ABD merkezli PEW Araştırma Merkezinin (PEW Research Center) açıkladığı, sadece ABD'yi kapsayan bir anket, ülke halkının yüzde 79'unun bulaşıcı hastalıkların yayılmasını en büyük tehdit olarak gördüğünü ortaya koymuştur^[10]. Küresel iklim değişikliği ise terörizm, nükleer silahların yayılması, siber saldırılar, Çin'in güç ve nüfuzunun artmasının ardından gelmiştir^[10].

Buna karşılık bazı ülkelerde bu konu en önemli sorun olarak görülmeye devam etmektedir. Nisan ayında, Avrupa pandemiyi merkez üssüken, Almanya'da yapılan bir ankete göre katılımcılar dünyanın öncelikle mücadele etmesi gereken meselenin iklim değişikliği olduğuna inanmaktadır (Yüzde 33). Bu oran salgın öncesindeki yüzde 53 seviyesine göre büyük bir düşüşü ifade etmektedir. Küresel sağlık krizi yüzde 25 ile ikinci, dünyadaki silahlı çatışmalar yüzde 17 ile üçüncü sırada sayılmıştır^[11].

Kamuoyu yoklamaları, dünya halklarının yaşanan sağlık krizini küresel iklim değişikliğinin sonuçlarından biri olarak gördüğünü, COVID-19 sonrasında iklim değişikliğine yönelik önlemlerin artırılması gerektiğini düşündüğünü ortaya koymuştur. Ipsos'un 14 ülkede 28.000 kişi ile yaptığı araştırmaya yanıt verenlerin yüzde 71'i, uzun vadede iklim değişikliğini COVID-19 kadar ciddi bir sorun olarak gördüğünü belirtmiştir^[12].

Fransız düşünce kuruluşu Institut Montaigne'in ABD'nin Alman Marshall Fonu ve Bertelsmann Vakfı işbirliğiyle, her yıl düzenli olarak yayınladığı "Transatlantik

Eğilimler Anketi”nin (TEA) sonucunda da iklim değişikliği, ABD ile Avrupa arasında işbirliğinin artırılması gereken alan olarak ön plana çıkmıştır. ABD, Almanya ve Fransa’da gerçekleştirilen TEA, bu yıl COVID-19 krizi nedeniyle iki kez yapılmıştır. Anket Ocak 2020’de, yani COVID-19 Avrupa ile Kuzey Amerika’da henüz salgın düzeyine ulaşmadan yapılmış, Mayıs ayında tekrarlanmıştır. TEA böylece, sadece üç ülke kamuoyunu kapsamına rağmen, COVID-19 öncesi ve sonrası değişen görüş, öncelik ve kaygıları yansıtması açısından en kayda değer çalışmalardan biri haline gelmiştir. Raporun ilk bölümünde, kamuoyunda transatlantik işbirliğinde hangi konuların öncelikli olmasının istendiğine dair veriler sunulmuştur. Ocak ayında yapılan ankete Fransızların yüzde 34’ü, Almanların ise yüzde 29’u “İklim değişikliğine karşı daha fazla işbirliği yapılmalı” cevabını vermiştir. “Terörle mücadele için istihbarat paylaşımının artırılması”, Avrupalıların sadece yüzde 11-14’ü tarafından öncelik olarak gösterilmiştir. Buna karşılık ABD’lilerin yüzde 19’u iklim değişikliği ile mücadelede, yüzde 16’sı ise terörle mücadelede işbirliğinin artırılması gerektiğini savunmuştur. ABD’li 18-24 yaş arası gençler ve demokratların “iklim değişikliği” kaygılarının yaşlı ve cumhuriyetçilere oranla çok daha yüksek olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır^[13].

Mayıs ayında yapılan ikinci ankette ise pandemiyin etkisiyle hem Avrupa’da hem de ABD’de sağlık işbirliğinin öneminin ilk sıralara tırmandığı görülmüştür. Artık ABD’lilerin yüzde 29’u sağlık krizine karşı işbirliğinin ABD ile Avrupa arasındaki ilişkilerde öncelik haline gelmesi gerektiğine inanmaktadır. Atlantik’in öte yakasının ise sağlık işbirliğine yakın durmadığı görülmektedir. İklim değişikliği, Alman ve Fransızlar açısından önceliğini korumaktadır. Sağlık işbirliği ise Fransa’da yüzde 18 payla

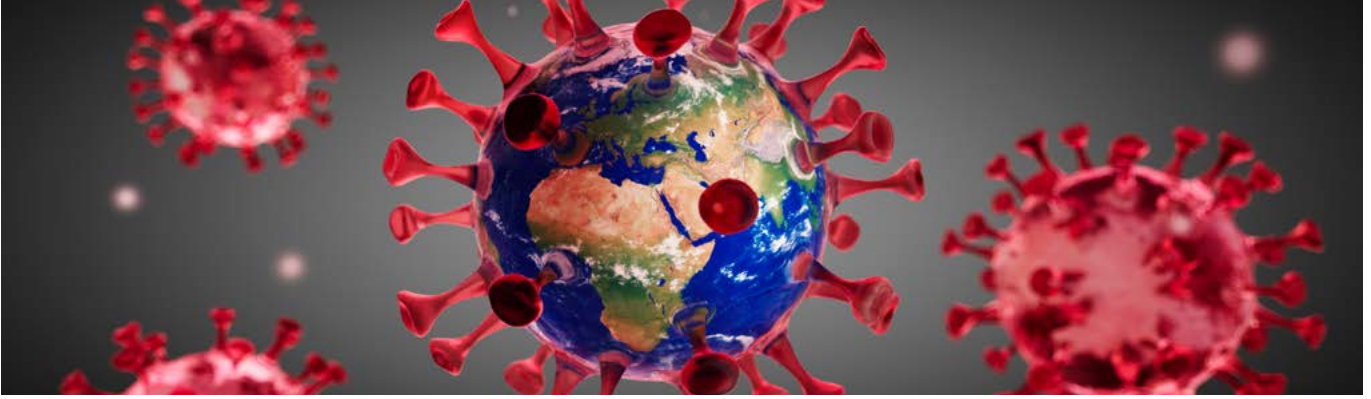
ikinci öncelik hale gelirken, COVID-19 krizinde görece az kayıp veren Almanya’da ise halkın sadece yüzde 8’i sağlık işbirliğinin transatlantik ilişkilerinde öncelik haline gelmesi gerektiğine inandığını söylemektedir^[13].

İklim değişikliği konusunda Avrupalılar kadar hassas görünmeyen ABD’liler bu görüşünü yaşanan sağlık krizinin ardından değiştirebileceğinin işaretini vermiştir. PEW tarafından 23 Haziran’da yayınlanan bir ankete göre, ABD’lilerin üçte ikisi iklim değişikliği ile mücadelede devletin daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini düşünmektedir^[14].

PEW’in bir başka kamuoyu yoklaması, en büyük ikinci karbon salımını yaratan ABD’nin vatandaşlarının birinci sıradaki Çin’i iklim değişikliğinin baş sorumlusu olarak gördüğünü ortaya çıkarmıştır. Ankette Çin ile ilgili çeşitli sorunların ABD için sorun teşkil edip etmediği sorulduğunda, ABD’lilerin en az üçte ikisi, bu sorunların her birinin kendi ülkeleri için ciddi bir endişe kaynağı olduğunu söylemiştir. Listenin başında, Çin’in (ABD’de kişi başına sera gazı üretimi Çin’den daha fazladır) küresel çevre üzerindeki etkisi yer almaktadır. Ankete katılanların yüzde 61’i Çin’in çevresel ayak izinin ABD için çok ciddi bir sorun olduğunu belirtmiştir^[15].

2.3 Dijital Tehdit Kaygıları Arttı

Pandemi döneminin körüklediği endişelerden biri de dijital saldırılardır. Salgınla mücadele için alınan tedbirler, başta sağlık hizmetleri olmak üzere^[16], alışverişten eğitime, siyasetten hukuka, ticaretten çalışma düzeni^[17] ve eğlenceye kadar hayatın tüm alanlarında dijital çözümlerin önemini kat be kat artırırken^[18], dijital tehdit algısının da yükselmesine neden olmuştur. Siber güvenlik uzmanlarına yönelik bir ankette, uzmanların yüzde 94’ü COVID-19 sürecinde siber güvenlik tehditlerinin arttığına

inandığını ortaya koymuştur^[19]. Kamuoyundaki algı farklı yönde değildir. Örneğin TEA'ya yanıt veren ABD, Fransa ve Almanya vatandaşları, dijital tehditlerin hiç olmadığı kadar arttığına inanmaktadır^[13].

2.3.1 Kişisel Verilerin Güvenliği Endişesi Büyüdü

Pandemi döneminde sokağa çıkma kısıtlamaları e-ticaret ve e-alışverişte patlamaya yol açmıştır. Deloitte'un tahminine göre küresel e-ticaret satışları Mayıs ayında yüzde 68 artmıştır^[20]. Öte yandan evde çalışma pratiği yaygınlaşmış, ancak çevrimiçi iletişim güvenliği kaygılarını beraberinde getirmiştir. Nitekim TEA anketine yanıt veren ABD'li ve Fransızların en büyük dijital kaygısı kişisel verilerin korunmasıdır (sırasıyla yüzde 86 ve yüzde 82).

2.3.2 Siber Saldırı Algısı Kuvvetlendi

Pandemi döneminde siber saldırılar yoğunluğunu yitirmemiştir. Siber suçlular, yeni yöntemler geliştirerek bilgi ve mali çıkar elde etmeye çalışmaktadır^[18]. Saldırlardan hemen her sektör ve her toplumsal kesim etkilenmiştir. Saldırıları ve saldırı girişimleri ülkeler arasında da gerilime yol açmaktadır. Örneğin Temmuz ayında ABD ve İngiltere Rusya'yı, siber saldırı düzenleyerek COVID-19 aşısına ilişkin bilgi hırsızlığı denemesinde bulunmakla suçlamıştır^[21].

Gelişmeler Batılı kamuoylarında endişeye yol açmaktadır. ABD'lilerin yüzde 83'ü, ülkenin kritik altyapısının (Enerji tesisleri, savunma altyapısı, sağlık sistemi vb.) siber saldırılara uğramasından endişe etmektedir^[13]. Almanya ve Fransa'da ise kişisel verilerin korunmasının ardından en ciddi dijital endişe kaynağı, ülkenin kritik altyapısına olası siber saldırılardır (Yüzde 77)^[13].

Ülkelerin kritik altyapılarına saldırı algısının artması, Çinli teknoloji firmalarının çözümlerine yönelik talebin düşmesine de neden olacağı benzetilmektedir. ABD, pazarını Çin telekomünikasyon devi Huawei'ye kapalı tutarken, ABD'li yetişkinlerin yaklaşık yarısı (Yüzde 47) Çin'in büyüyen teknolojik gücü hakkında endişelerini dile getirmiştir^[15]. İngiltere^[22] ve Kanada'da^[23], yapılan kamuoyu yoklamaları, halkın bu ülkelerde yapılacak 5G ihalelerine Çinli firmaların alınmaması gerektiğini düşündüğünü, Almanların ise 5G gibi kritik altyapıların Alman firmalarca yapılması gerektiği kanısında olduğunu ortaya koymuştur^[24].

3. SALGININ DIŞ TEHDİT ALGISINDA YARATTIĞI DEĞİŞİMLER

Nerede, ne zaman ve nasıl başladığına ilişkin tartışmalar son bulmamakla birlikte, ilk olarak Çin'de fark edilen COVID-19 salgını dünyada var olan jeopolitik gerginliklerin daha da artmasına yol açmıştır. Başta ABD, Çin, Rusya ve AB olmak üzere uluslararası siyasetin baş aktörleri arasındaki karşılıklı suçlamalar, kısıtlamalar, yaptırımlar ve müdahaleler dünyada tansiyonun yükselmesine neden olmaktadır. Ulusal kamuoyları da kuşkusuz bu gerilimden etkilenmektedir. Bu bölümde, yapılan sınırlı kamuoyu araştırmaları ışığında, ulusal kamuoylarının, özellikle büyük güçler arasında gerginliği nasıl algıladığına bakılacaktır.

3.1 Çin, Dünyanın Büyük Kısmında Tehdit Olarak Algılanıyor

Çin, pandeminin ortaya çıkışından bu yana uluslararası kamuoyunun odağında yer almaktadır. Öncelikle Çin hükümeti, COVID-19 salgını uzun süre dünya kamuoyundan saklamakla suçlanmıştır. Ardından Çin'in salgını durdurmak için uyguladığı yöntemlerin insan haklarına uygun olup olmadığı, "Çin usulü salgınla mücadelenin" demokratik ülkelerde uygulanıp uygulanmayacağı tartışılmıştır. Salgının Mart ayı ortalarında pandemiye dönüşüp sınırların kapatılmasıyla, pek çok ülke tedarik zincirinde Çin'e ve diğer Asya ülkelerine bağımlı hale geldiğini fark etmiş, özellikle stratejik ürünlerin üretim ve tedarikinde ulusal sınırlar içine dönülmesi yönündeki görüş kuvvet kazanmıştır. Bunun üzerine Çin hükümeti, tüm dünyada diplomasi atağına başlamış, kişisel korunma malzemesi hibesi ve sağlık ekibi desteği ile tüm dünyada imajını düzeltmeye çalışmıştır. Söz konusu yardımlar olumlu bir iklim yaratmışsa da bu iklim kısa ömürlü olmuş, salgının merkez üssü haline gelen ABD'nin başkanı Donald Trump'ın salgından Çin'i sorumlu tutan açıklamaları bazı Avrupalı liderlerce de desteklenmiştir. Doğu Çin Denizi adaları üzerinde egemenlik anlaşmazlıkları, ABD-Çin arası ticaret anlaşmazlıkları ve son olarak Çin-Hindistan sınırındaki sınır çatışmaları nedeniyle, Çin'e yönelik tehdit algısı sadece Batı'da değil Asya'da yaygınlaşmaya başlamıştır.

Tüm bu gerilimler dünya kamuoyunda farklı tepkilere yol açmaktadır. Anketlerde Çin'in dünya sahnesinde daha önemli bir aktör hale geldiğini kabul etmekte, büyük çoğunluğu Çin ile ekonomik işbirliğinin sürmesi gerektiğini dile getirmekte ancak son dönemde daha iddialı bir dış politikaya yönelen Çin'in artan nüfuzunu bir tehdit olarak algılamaktadır.

Ocak ve Mayıs 2020 tarihlerinde iki kez yapıldığı için pandeminin kamuoyu görüşünü nasıl değiştirdiğini somut biçimde verebilen TEA, Çin'in gücüne ilişkin algının Batı'da nasıl değiştiğini de ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, Çin'in son yıllarda, özellikle pandemi döneminde nüfuzunu artırmış olmasına rağmen, Atlas Okyanusu'nun iki yakasında ABD, açık ara en büyük güç olarak görülmektedir. Pandemi öncesinde ABD'lilerin yüzde 85'i, Almanların yüzde 62'si, Fransızların ise yüzde 67'si ABD'yi dünyada nüfuzu en yüksek ülke olarak belirtmişlerdir. AB ve Çin ise çok daha gerilerde, ikinci veya üçüncü sırada belirtilmiştir. Mayıs ayında, pandemi tüm şiddetiyle Avrupa ve Kuzey Amerika'yı kavururken yapılan ankette ise güç algısında ABD ve AB'nin Çin'e karşı 8-12 puan yitirdiği, buna rağmen ABD'nin açık ara liderliğini koruduğu görülmektedir^[13].

Fransa merkezli düşünce kuruluşu La Fondation pour l'Innovation Politique (Fondapol) tarafından yedi ülkede (Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya, Yeni Zelanda, İsveç ve İngiltere) gerçekleştirilen bir ankete katılanların yüzde 60'ı ABD'yi dünyanın en büyük gücü olarak göstermiştir. Deneklerin yüzde 23'ü tarafından Çin, yüzde 5'i tarafından ise Rusya en büyük güç olarak gösterilmiştir. Öte yandan aynı kuruluş tarafından 2018'de gerçekleştirilen ankete göre, en büyük güç algısında ABD'nin 8 puan gerilediği, Çin'in ise 6 puan yükseldiği görülmektedir^[25].

Çin, siyasi ekonomik gücünü kendi bölgesinde de kabul ettirmiş görünmektedir. Pandemi dönemi öncesi Güney Asya Ülkeleri Örgütü (ASEAN) üyesi 10 ülkede yapılan bir ankete yanıt verenler, Çin'i en büyük ekonomik güç (yüzde 78,2) ve en nüfuzlu siyasi ve stratejik güç olarak (yüzde 52,2) nitelemişlerdir^[26].

Batılı kamuoylarında, Çin'in ABD'ye karşı dengeli bir güç olarak belirlemeye başladığının da işaretleri gelmektedir. Örneğin 18 Mayıs'ta ABD merkezli PEW Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan bir başka araştırma, Almanların pandemi sonrasında artık Çin ve ABD ile ilişkilerine eşit önem verdiğini ortaya koymuştur. Bu çarpıcı bir değişimi ifade etmektedir. Zira 2019 yılında yapılan aynı ankete Almanların yüzde 50'si "Almanya'nın uluslararası alanda en önemli partnerinin ABD olduğunu belirtmiş, bu soruya "Çin" yanıtını verenlerin oranı yüzde 24'te kalmıştır. Bir yıl sonra ise aynı soruya Almanların yüzde 37'si ABD, yüzde 36'sı ise Çin yanıtını vermiştir^[27]. Bu ani görüş değişikliğinde Çin'in nüfuzundaki artıştan çok ABD Başkanı Donald Trump'ın Almanya'ya karşı olumsuz tutumunun ve Almanya'dan asker çekme kararının etkili olduğu tahmin edilmektedir.

PEW anketinin bir diğer ilgi çekici sonucu ise, ABD'lilerin Çin'i, İngiltere'nin ardından "ABD'nin en önemli dış ilişkiler partneri" olarak gördüğünü belirtmesidir. Ankete yanıt verenlerin yüzde 26'sı İngiltere, yüzde 18'i ise Çin yanıtını vermiştir^[27].

Çin'in çok sayıda ülkeye yaptığı pandemi yardımları da bu ülke kamuoylarında olumlu karşılanmış görünmektedir. Örneğin İtalya'da kamuoyu araştırma kuruluşu SWG'nin Nisan ayında yayınladığı bir ankete göre Çin'i "İtalya'nın dostu" olarak görenlerin oranı yüzde 50'ye çıkmıştır. Bu oran iki ay önce, yani Ocak 2020'de sadece yüzde 10 seviyesinde kalmıştır. Aynı anket "Pandemi'de İtalya'ya AB dışında en yardımcı ülke hangisi oldu?" sorusuna İtalyanların yüzde 36'sı Çin, yüzde 30'u ise ABD yanıtını vermiştir^[28].

Çin, dünya kamuoyunda ekonomik, siyasi ve stratejik gücünü kabul ettirmiş görünmekle birlikte pek çok ülkede kamuoyu tarafından giderek daha fazla tehdit olarak algılanmaktadır. Kamuoyunda Çin'e karşı en olumsuz tavrın olduğu ülke ABD'dir. PEW tarafından yapılan ankete göre, ABD'lilerin yüzde 62'si Çin'in güç ve nüfuzunun ABD için büyük bir tehlike oluşturduğuna inanmaktadır. Bu oran 2018'e göre 14 puanlık bir artışı göstermektedir. Aynı ankete göre "Çin'in dünyanın lider gücü olmasının dünya için iyi olacağına" inanan ABD'lilerin oranı sadece yüzde 4'te kalmaktadır^[29]. PEW'in 26 Mayıs'ta yayınladığı bir başka raporda, ABD'de Çin'e karşı olumsuz görüş sahibi olanların oranının 2005 yılından bu yana en yüksek seviyeye çıktığı belirtilmektedir^[30].

Avrupa'da da Çin'e karşı olumsuz algı yükselmektedir. *Euronews* tarafından Fransa'da Mayıs ayında yapılan bir ankete göre Fransızların yüzde 55'i salgından Çin'i sorumlu tutmaktadır ve yüzde 62'si Fransa'nın Çin'in salgındaki sorumluluğunu araştırması için önerilen uluslararası komisyona katılması gerektiğini düşünmektedir^[31].

Yine Fransa'da Ifop'un 7 Mayıs tarihinde yayınladığı ankete yanıt verenlerin yüzde 51'i Çin'i "En tehlikeli ülkeler" arasında saymış, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'i en güvenilir devlet liderleri arasında (Fransızların sadece yüzde 3'ü Xi'nin ülkesi için iyi bir lider olduğunu düşünmektedir) saymıştır^[32].

TEA, ABD ve Avrupa'da rüzgârın, Çin'e karşı savunma ve ticaret işbirliğinin artırılması yönüne döndüğüne işaret etmektedir. Ocak ayında yapılan ankette, tüm ülkedeki katılımcıların neredeyse yarısı Çin'in artan etkisini "olumsuz" olarak nitelendirmiştir. Mayıs ayındaki ankette ise, Çin'in artan nüfuzuna ilişkin olumsuz görüşler her üç ülkede de 10 puandan fazla artmıştır^[13].

Asya ve Avustralya'da da Çin'in nüfuzundan rahatsızlık duyanların oranları son yıllarda artmaktadır. Nitekim 10 ASEAN ülkesinde Kasım ve Aralık 2019'da yapılan ankete katılanların yüzde 71,9'u Çin'in ekonomik nüfuzundan, yüzde 85,4'ü ise siyasi ve stratejik nüfuzundan kaygılandığını belirtmiştir^[26].

Japonya'da *Nikkei* gazetesinin bir araştırmasına göre, Japonya halkının yüzde 62'si Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2020 ziyaretinin ertelenmesi gerektiğini düşünmektedir^[33].

Haziran ayında Çin-Hindistan sınırındaki çatışmalar Çin'in nüfuzuna ilişkin kaygıları da artırmıştır. Hindistan'da düzenlenen bir ankete yanıt veren Hindistanlıların yüzde 68'i, "Çin'in Pakistan'dan daha büyük bir tehlike" haline geldiğine inandığını belirtmiştir^[34].

Avustralya'da Haziran 2020'de açıklanan Lovy Institute tarafından yapılan bir ankete göre, halkın yüzde 77'si Çin'e karşı güven duymadığını belirtmiştir. Aynı ankete göre Avustralyalılara göre Xi Jinping, Kuzey Kore Lideri Ki Jong-un'un ardından dünyada en az güven duydukları devlet başkanı olmuştur^[35].

Çin'in artan nüfuzuna ilişkin güvensizlik hayli yaygın olmakla birlikte bu durumun gelecekte olumlu yöne dönebileceğinin işaretleri de vardır. Yapılan kamuoyu yoklamaları özellikle genç kuşakların Çin'e karşı daha olumlu bir yaklaşım içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ocak 2020'de yapılan TEA anketine göre ABD, Almanya ve Fransa'da, 25-34 yaş grubunda Çin'in yükselişini olumlu bulanların oranı hayli yüksektir (Fransa ve ABD'de yüzde 40, Almanya'da yüzde 36). Buna karşılık 55 yaş üstü grubun çoğunluğu (Fransa'da yüzde 58, Almanya'da yüzde 60, ABD'de yüzde 65) Çin'in artan nüfuzuna olumsuz bakmaktadır. Almanya ve Fransa'da muhafazakâr veya sağcı partilere oy verenler arasında Çin'e olumsuz bakanların oranı da hayli yüksektir. ABD'de de beklenene üzere Çin'e olumsuz bakanların oranı Cumhuriyetçilerde daha yüksektir (yüzde 51). Ancak Demokrat Parti'ye oy verenlerin yüzde 44'ünün Çin'e sempati duymadığı da dikkat çekmektedir.

Mayıs ayında tekrarlanan TEA anketinde gençlerde Çin'e karşı olumlu bakanların oranı yüzde 6-9 azalırken, yaşlı gruplar ve muhafazakâr sağ partilere oy verenler arasında olumsuz düşünenlerin oranı çift haneli olarak artmıştır^[13].

PEW tarafından 8 Temmuz 2020'de yayınlanan anket de, ABD'li genç kuşakların Çin'e, daha ileri yaşta olanlara göre daha sempatik baktığını teyit etmektedir^[36]. Öte yandan yine PEW tarafından 2 Haziran 2020'de yayınlanan bir başka ankete göre, ABD'lilerin yarıya yakını Çin'in pandemi sırasında artan nüfuzunun pandemi sonrasında gerileyeceğine inanmaktadır^[29].

Çin'e karşı, ülkelerin kamuoylarında olumsuz yaklaşımın artması siyasi sonuçlara neden olabilir. Nitekim TEA anketine yanıt verenler Çin'in nüfuzunun artmasından rahatsız olmakla kalmamakta, ülkelerinin Çin'e karşı daha katı tavır sergilemesini de talep etmektedir. Fransız ve Almanların yarısından fazlası hükümetlerinin iklim değişikliği, insan hakları ve siber güvenlik alanlarında Çin'e daha fazla baskı yapması gerektiğine inanmaktadır. Söz konusu oranların ABD'de görece daha düşük olmasının nedeni ise Washington yönetiminin Çin üzerinde yeterince katı bir tutum sergilemesidir^[13].

3.2 Trump Amerikasına Yönelik Tehdit Algısı Yükseliyor

COVID-19 salgınına karşı mücadelede uluslararası eşgüdümün sağlanamaması, küresel ekonomideki kötüye gidiş, izolasyoncu siyasetin yeniden canlanması ve ulusal sınırlarda geçiş serbestisinin giderek daha fazla kısıtlanması, uluslararası sistemin daha az işbirlikçi ve daha kırılabilir hale geldiğine işaret etmektedir.

Uluslararası kamuoyunda söz konusu kırılardan dolayı büyük oranda Çin'in sorumlu tutulduğu ve bu ülkeye

karşı olumsuz görüşlerin arttığına yukarıda ayrıntısıyla değinilmiştir. Dünya kamuoylarında söz konusu değişimden sorumlu tutulan ikinci ülke ise ABD olarak ortaya çıkmaktadır. "Önce Amerika" sloganı ile dış ilişkilerinde ABD çıkarlarını birinci sıraya yerleştiren Donald Trump'ın 2017'de göreve başlamasıyla, ABD yönetimi dünyanın dört bir yanında imaj yitirmiş, hatta tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Trump yönetimi uluslararası alanda NATO müttefikleri ve diğer stratejik ortaklarının çıkarlarını zedeleyecek, onların güvenliğini erozyona uğratacak adımlar atmıştır. Trump salgın öncesinde de NATO gibi ittifakları ve uluslararası kurumları sürekli eleştirmiş, Brexit'i teşvik ederek Avrupa Birliği'nin dağılmasını desteklemiş, bir dizi uluslararası anlaşma ve organizasyondan çekilme kararı almıştır.

Pek çok yorumcuya göre Trump yönetiminin bu tavrı, Çin ve diğer güçlerin ABD karşısına daha fazla iddialı dış politikayla çıkmasının ve yukarıda bahsedilen endişelere rağmen dünya kamuoyunda giderek daha fazla dengeleyici güç olarak belirmesinin de nedenidir^[37]. Bu politika nedeniyle ABD'nin Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından fiili olarak edindiği "Tek kutuplu dünyanın lideri" pozisyonunu, "geri dönülmez olarak" yitirmiş olabileceği de ileri sürülmektedir^[38]. Pandemi sürecinde ABD'nin mücadeledeki görece başarısızlığı ve Trump yönetiminin politikaları bu algının güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Pandeminin ABD'de yarattığı kaos, bizzat Trump'ın salgınla mücadele önlemlerini ve uzman görüşlerini küçümseyen ve yok sayan tavrıyla daha fazla artarak dünyada ABD'nin liderlik algısını hızla törpülemiştir. Örneğin ABD'liler, dış politikada en önemli ortak olarak İngiltere'yi görmektedir ancak ada halkının ABD'ye karşı güveni hızla azalmaktadır. Britanya Dış İlişkiler Grubunun Mayıs ayında yayınladığı bir ankete göre, ada halkının sadece yüzde 28'i ABD'yi ülkenin güvenilir bir ortağı olarak görmektedir. Bu oran sadece dört ay önce, yani Ocak 2020'de yapılan aynı ankette 13 puan daha yüksek çıkmıştır^[39].

Fransa'da ise ABD, sadece güven kaybına uğramamış, artık potansiyel tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Ifop'un 7 Mayıs 2020 tarihinde yayınladığı ankete yanıt verenlerin yüzde 32'si, "Sizce yakın gelecekte dünyanın geri kalanı için en tehlikeli ülke hangisidir?" sorusuna yüzde 32'si "ABD"; yüzde 30'u ise "Çin" yanıtını vermiştir. Ayrıca ankete katılanların sadece yüzde 3'ü ABD'yi geleceğin küresel sorunlarına daha hazırlıklı olarak görmektedir^[32].

ABD'nin imajı sadece Avrupa'da değil tüm dünyada bozulmaktadır. Bunu en çarpıcı kanıtı Dalia Reseach'ün Haziran ayında açıkladığı "Dünya Demokrasi Algı Endeksi" araştırmasıdır^[40]. 53 ülkede 124.000 kişiyle görüşülerek yapılan ankete katılanların yüzde 44'ü ABD'nin dünya demokrasisini olumsuz, yüzde 38'i ise olumlu yönde etkilediğini düşünmektedir. Çin'de ABD'nin dünya demokrasisini olumsuz etkilediğini düşünenlerle olumlu etkilediğini düşünenler arasındaki fark 47 puana kadar çıkarken, Batı Avrupalı ülkelerin büyük bölümünde ABD hakkında olumsuz düşünenlerin oranı olumlu

düşünenlerden fazladır. Fark Almanya'da 40, İsveç'te 27, Fransa'da 25, İngiltere'de 15 puana ulaşmaktadır. Ankete göre Türkiye'de ABD'nin demokrasiyi kötü etkilediğini düşünenlerin oranı, olumlu etkilediğini düşünenlerden 15 puan daha fazladır^[40].

Yukarıda belirtildiği üzere, Güneydoğu Asya ülkeleri Çin'in artan nüfuzundan rahatsızlık duymaktadır. Benzeri bir rahatsızlık ABD'ye karşı da duyulmaktadır. ASEAN anketine yanıt verenlerin sadece 26,7'si ABD'yi bölgede en güçlü nüfuzu olan ülkeler arasında saymış, buna karşılık yüzde 47'si ABD'ye güven duymadığını (Güven duyanların oranı yüzde 34,9); yüzde 49,7'si ise ABD'nin "küresel barış, güvenlik ve esenliği için doğru şeyler yapacağına inanmadığını" belirtmiştir (aksi görüşte olanların oranı yüzde 30,3)^[26].

Söz konusu çalışmalar, ABD'ye karşı genel bir güven kaybını işaret etmektedir. Kaygının Trump yönetiminin politikasından kaynaklandığını doğrudan kanıtlayan kamuoyu araştırması ise Japonya ve Avustralya'dan gelmiştir. Japon yayın kuruluşu *NHK* tarafından 18 Mayıs'ta yayınlanan ankete göre Japonların yüzde 73'ü ABD ile ilişkilerin sürdürülmesi, hatta daha da geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Ancak Japonların yüzde 55'i Donald Trump'ın Kasım 2020'de yapılacak seçimlerde ABD başkanlık koltuğunu korumasının "Japonya'ya olumsuz etkileyeceğine" inandığını belirtmiştir^[41].

Avustralya'da ise Lowy Institute tarafından

yapılan ankete katılanların yüzde 70'i ABD Başkanı Donald Trump'a güven duymadığını belirtmiştir. Ankette Trump, Kuzey Kore lideri Kim Jong-un ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in ardından en güvenilmez lider olarak belirmiştir. Buna karşılık Avustralyalıların yüzde 51'i ABD'ye güven duyduğunu belirtmiştir^[35].

3.3. Avrupa Birliği Kriz Sürecinde Üyeleri Arasında Hayal Kırıklığı Yarattı

Avrupa Birliği son yıllarda bir yandan iç sorunlarını çözmeye çalışırken çok sayıda dış tehditle başa çıkmaya çalışmaktadır. 27 üyeli birlik, İngiltere'nin ayrılma kararının ardından saflarını yeniden sıklaştırmının yollarını ararken, düzensiz göçler, uluslararası ticaret ittifakları ve bölgesel güvenlik sorunlarına çare aramaktadır. Bu ortamda patlak veren pandemi, sorunları daha da ağırlaştırmıştır. Üye ülkeler sınırlarını kapatırken, birliğe ait kurumlar uzun süre ortak bir mücadele politikası üretmekte zorlanmıştır.

Pandemiye cevap üretmekte zorlanan AB, özellikle salgının büyük sağlık krizine yol açtığı ülkelerde, imaj kaybına uğramıştır. Nitekim Avrupa Dış İlişkiler Konseyi (ECFR) tarafından yedi AB ülkesinde yapılan ankette, pandemi sırasında ülkesinin en çok hangi kurumdan yardım aldığı sorusuna "Avrupa Birliği" yanıtı verenlerin oranı yüzde 20'ye ulaşmamıştır. Polonyalıların yüzde 17'si, Danimarkalıların yüzde 9'u, İsveçlilerin

yüzde 8'i, İtalyanların yüzde 10'u, Almanların yüzde 4'ü, Fransızların yüzde 7'si, İspanyolların ise yüzde 8'i "AB" yanıtını vermiştir. Söz konusu ülkelerde yaşayanların yaklaşık dörtte biri ülkelerinin COVID-19 sürecinde hiçbir ülkeden destek görmediğini düşünmektedir^[42]. Pandemi sürecinde destek görmediğinden yakın Avrupalıların bir bölümünde birliğe karşı olumsuz görüşler güç kazanmıştır. Örneğin pandeminin en çok etkilediği ülkeler arasında bulunan İtalya'da yapılan ankette halkın yüzde 62'si AB'ye olumsuz baktığını ortaya koymuştur^[43].

AB'nin pandemideki performansına ilişkin hayal kırıklığı yaşayanlar İtalya ile sınırlı değildir. ECFR anketi rahatsızlığın son derece yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Ankete katılanların yüzde 48'i, AB'nin pandemi sırasında yükümlülüklerini gereğince yerine getirmediğini düşünmektedir. Bu oran Fransa'da yüzde 61'dir^[43].

AB, COVID-19 ile mücadelede üye ülkelerde hayal kırıklığı yaratsa da Avrupalıların gözünde salgın sonrası yardımına başvurulacak en önemli kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin AB'den en çok şikâyet eden İtalya'da buna rağmen halkın yarıya yakını (yüzde 48,5) ülkenin Euro Bölgesi'nde kalmasının daha yararlı olacağına inanmaktadır. Aksini düşünenler ise azınlıkta kalmaktadır^[43].

ECFR anketi de birliğe inancın yok olmadığını işaret etmektedir. Ankete göre Avrupalıların yüzde 63'ü COVID-19 krizinin "AB içinde işbirliğinin daha da artırılması gerektiğini gösterdiğini" düşünmektedir. Buna karşılık, "AB projesinin fazla ileriye gittiğini" düşünenlerin oranı yüzde 18'de kalmıştır. ECFR'ye göre bu sonuç, "pandeminin AB'de ayrılıkçı ve aşırı sağcı görüşlere desteği artıracığı" yönündeki iddiaların doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı araştırma Avrupalıların COVID-19 sonrası normale dönüş sürecinde AB'nin ülkelerinin yanında olacağına inandığını ortaya çıkarmıştır. Örneğin Portekizlilerin yüzde 59'u, Polonyalıların yüzde 46'sı, İspanyolların yüzde 41'i AB desteğinin yanlarında olacağını belirtmiştir. Ancak bu oran Danimarka'da yüzde 25'te, İtalya ve İsveç'te yüzde 22'de, Almanya'da yüzde 17'de kalmaktadır ve ülkelerinin hiçbir kurum ve ülkeden yardım almayacağına inananların oranından daha düşüktür^[42].

AB'nin iki önemli eksen ülkesi, Almanya ve Fransa'nın kamuoyları arasında ise pandemi döneminde güven algısının pekiştiği gözlemlenmektedir. TEA anketine yanıt veren Fransız ve Almanların neredeyse dörtte üçü Avrupa'nın en büyük gücünün "Almanya" olduğunu belirtmiştir^[13]. Fransız araştırma kuruluşu Ifop'un 7 Mayıs 2020'de yayınladığı ankete göre, Fransızların yüzde 32'si Almanya'yı uluslararası alanda sorunların çözümüne en hazır ülke olarak görmektedir^[32].

Benzeri bir sonuç PEW'in 18 Mayıs tarihli anketinde de gözlenmiştir. Almanların yüzde 44'ü ülkelerinin dış politikada en önemli partneri olarak Fransa'yı göstermiştir. PEW anketinin bir diğer dikkate almaya değer sonucu ise, ABD'lilerin yüzde 59'unun AB'nin küresel konununun pandemiyi değiştireceğine inandığını ortaya koymasidir^[29].

4. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

Pandemi sırasında taraftar bulan görüşlerden biri de yaşanan krizin küreselleşmenin, başka bir deyişle İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan uluslararası sistem ve kurumların sonunu getirebileceği yönündedir. Bu görüşe göre, ülkeler daha fazla otoriter yönetimlere yönelecekler, dış dünyaya karşı koruma duvarlarını yükseltecekler ve uluslararası işbirliğine giderek daha az önem vereceklerdir. Bu bölümde ortaya atılan fikirlerin uluslararası kamuoyunda taraftar bulup bulmadığı irdelenecektir.

4.1 Avrupa'da Üç Ana Eğilim Belirginleşiyor

COVID-19 krizi, devletleri ulusal mücadeleye odaklanmaya sevk etmiştir. Pek çok ülke, uzmanlardan oluşmuş bilim kurullarının tavsiyelerine uyarak bir dizi önlemleri hayata geçirmiştir. Pandeminin ilk aşamasında hayata geçirilen bu önlemlerin, ulusal rejimlere ve uzmanlığa desteğin artmasına yol açacağı sıkça ileri sürülmüştür.

Ancak yapılan kamuoyu araştırmaları, kamuoyunun daha güçlü ulusal devlet istediğini veya uzmanlığa daha fazla saygı duyduğunu kanıtlar nitelikte değildir. Örneğin 9 Avrupa ülkesinde 11.000'den fazla kişiyle yapılan EFRC anketine yanıt verenlerin ortalama yüzde 60'ı ulusal hükümetlerin pandemi ile mücadele performansını takdir ettiğini belirtmekle birlikte, sadece yüzde 29'u ulusal devletlere güveninin arttığını belirtmiştir. Buna karşılık ulusal hükümetlere pandemi döneminde güveninin azaldığını belirtenlerin oranı yüzde 33'tür^[42].

ECFR anketi COVID-19 sürecinde uzmanlara güveninin arttığına dair işaretler de vermiyor. Genel olarak bakıldığında, ankete yanıt verenlerin yüzde 35'i uzmanların çalışmalarının kendileri için yararlı olabileceğine inanırken, yüzde 38'i siyasetçilerin uzmanları araç olarak kullandığına ve kamuoyundan bilgi gizlediğine inanmakta ve yüzde 27'si genel olarak uzmanlara çok az güven duyduğunu belirtmektedir. Yine üye devletler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Uzmanlara olan güven Danimarka'da (yüzde 64) ve İsveç'te (yüzde 61) en güçlü, Fransa'da (yüzde 15), İspanya'da (yüzde 21) ve Polonya'da (yüzde 20) en düşük düzeydedir^[42].

Öte yandan COVID-19 krizi sırasında AB kimliğini destekleyenlerin oranının azaldığına dair işaret azdır. Yukarıda belirtildiği üzere, AB vatandaşları pandemi krizinden çıkışta ülkelerine en çok AB'nin yardımcı olacağına inanmaktadır. Öte yandan kendini "Avrupalı" olarak tanımlayan kesimlerin oranı yüzde 40'tan aşağı değildir. Bulgaristan'da halkın yüzde 44'ü, İspanya'da ise yüzde 69'u kendini Avrupalı olarak tanımlamaktadır^[42].

Söz konusu veriler, COVID-19 krizinin ilk aşamasında ulusal yönetimlerin performanslarının ve uluslararası işbirliğindeki yetersizliklerinin Avrupa kamuoyunda hayal kırıklığı yaratmakla birlikte, genel siyasi değer ve yaklaşımlarda önemli dönüşümlere yol açmadığını ortaya koymaktadır. ECFR'ye göre Avrupa'da uluslararası işbirliğine ilişkin olarak üç tavır ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi "Kendin Yapçılar" (Do it Yourselfers) olarak

adlandırılan kesimdir. Bu kesim pandeminin ardından dünyada her ulusun kendi başına kalacağına inanmaktadır. Bu kesim hem AB hem de dünyanın geri kalanında işbirliği olanağının artık kalmadığına inanmaktadır. EFRC anketine yanıt verenlerin ortalama yüzde 29'u (Fransa'da yüzde 28, İsveç'te yüzde 33, Almanya'da yüzde 48) bu görüşü desteklemektedir.

İkinci olarak, EFRC anketine katılanların yüzde 15'ini (İtalya'da yüzde 25, Fransa'da yüzde 18, Almanya'da yüzde 13) "Yeni Soğuk Savaşçılar" oluşturmaktadır. Bu dünya görüşüne sahip insanlar jeopolitiğin 20'nci yüzyıldakine benzeyeceğini düşünmektedir. Geleceğin iki kutuplu olduğuna inanan bu kesime göre bir tarafta ABD ve "özgür dünya" öte yanda ise Çin, Rusya ve İran gibi otokratik devletler yer alacaktır.

Ancak ankete katılanların arasında en çok destek bulan görüş üçüncüsü, yani "Stratejik Egemenlik" yanlılarıdır. EFRC anketine yanıt verenlerin yüzde 42'si (Portekiz'de yüzde 77, Danimarka'da yüzde 43, Almanya'da yüzde 25), 21'inci yüzyılın bir blok ve bölgeler dünyası olacağına inanma eğilimindedir. Onların görüşüne göre, Avrupa'nın bu yeni dönemde dikkate alınma düzeyi AB'nin birlikte hareket etme kapasitesine bağlı olacaktır. Bu dünya görüşünde, küreselcilik ile milliyetçiler arasındaki geleneksel ayırım buharlaşmaktadır. Bu grup için Avrupa mükemmel değildir. AB, daha çok temel olarak fikirler ve değerlerle motive edilen bir proje; geleceği kontrol altına almak için bir araya gelmesi gereken bir kader topluluğudur^[44]. Dolayısıyla Avrupalıların neredeyse yarısının, Avrupa'nın ekonomik ve siyasi konumunun güçlendirilmesini küreselleşme karşıtı tavırlara karşı en iyi sigorta poliçesi olarak gördüğünü ileri sürmek mümkündür. Bu eğilim özellikle görece ekonomik olarak daha zayıf birlik üyelerinde daha baskın görünmektedir. Örneğin Romanya'da yapılan bir ankete katılanların yüzde 78,1'i krizlerle mücadele için AB'nin güçlenmesi gerektiğini savunmuştur. Romanyalıların yüzde 69,6'sı ABD ve AB'yi ülkeleri için en önemli ortaklar olarak görmektedir^[43].

4.2 ABD Kamuoyu Bölündü

Atlantik'in öte yakasında ise uluslararası ilişkilere ilişkin yaklaşımlar sert hatlarla birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Donald Trump'ın ABD öncelikli dış politikası Demokrat Parti, Cumhuriyetçi Parti ve diğer siyasi eğilimlerde belirgin biçimde farklılaşmıştır. Örneğin PEW Araştırma Merkezi'nin bir anketine göre ABD'liler, salgından sonra uluslararası işbirliği yönündeki beklentilerinde eşit olarak bölünmüş durumdadır. ABD'lilerin yüzde 35'i ülkelerin salgından sonra işbirliğine odaklanmalarını beklemektedir. Yüzde 29'u ise ülkelerin kendi ulusal çıkarlarına daha fazla odaklanmasını talep etmektedir. Buna karşılık ABD'lilerin yaklaşık üçte biri (yüzde 34) değişiklik beklememektedir. Demokratların yaklaşık üçte ikisi uluslararası işbirliğinin artmasını, Cumhuriyetçilerin yaklaşık üçte ikisi ise ülke çıkarlarına odaklanılmasını beklemektedir. Öte yandan küreselleşmenin ülkeleri için faydalı olduğunu düşünenlerin oranı, aksini düşünenlerle hemen hemen aynıdır (yüzde 47 'iyi', yüzde 43 'kötü')^[29].

ABD'deki küreselleşmeye ilişkin kafa karışıklığının Avrupa'da pek bulunmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Almanların yüzde 59'u küreselleşmenin ülkelerinin faydasına olduğunu düşünmektedir^[27]. Fransa'da da küreselleşme ve uluslararası işbirliğinin önemine inancın hâlâ sürdüğü gözlenmektedir. Fransız İfop tarafından Mayıs ayında yapılan ankete göre ise Fransızların yüzde 49'u, gelecek on yıllarda çıkış yakalayan ülkelerin uluslararası işbirliğini artıran ülkeler olacağına inanmaktadır^[32].

Avrupalılar ayrıca Çin ile olduğu gibi ABD ile de ticaretin artırılması gerektiğini düşünmektedir. TEA'ya göre Avrupalılar ticari ilişkilerden memnun olmakla birlikte, Çin'in artan nüfuzundan rahatsızdır ve bu nedenle ABD ile ticari bağların güçlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. ABD'liler ve Almanlar çoğunlukla ilişkinin karşılıklı olarak yararlı olduğunu düşünmektedir. Fransızların yarıya yakını ise Atlantik ötesi ticaretin karşılıklı faydadan ziyade ABD'nin yararına olduğuna inanıyor. Buna rağmen her üç ülke vatandaşları da ABD-AB arasında ticaret anlaşmasına varılması gerektiğine inanıyor. Bu inanç COVID-19 salgınının patlak vermesiyle daha da artmıştır^[13].

4.3 Asyalılar ve Avustralyalılar "Ne Çin Ne ABD" Diyor

COVID-19 pandemisinin ardından Çin ve ABD'nin imajı farklı nedenlerle sarsılmıştır. İki ülke arasındaki nüfuz mücadelesi dünyanın geri kalanında tedirginlikle takip edilmektedir. Örneğin Güneydoğu Asya ülkelerinde halklar, her iki güce karşı eşit mesafede tavır sergilenmesi yönündeki görüşü güçlendirmiştir.

Nitekim 10 ASEAN ülkesinde yapılan ankete yanıt verenlerin yüzde 73,2'si "Bölgenin büyük güçlerin nüfuz mücadelesinin muharebe alanı haline gelmesinden" endişe ettiğini belirtmiştir. Güney Asyalıların yüzde 31,3'ü ABD ve Çin'e eşit mesafede durulması, yüzde 48'si bölgenin birliği ve direncinin artırılması gerektiğini, yüzde 2,9'u ise Çin ve ABD'nin bölgenin dışında tutulması gerektiği yönünde düşündüğünü ortaya koymuştur^[26].

Avustralya'da yapılan bir kamuoyu araştırması ise Çin ve ABD'ye güvenin azaldığını, buna karşılık dış ilişkilerinde Yeni Zelanda ve Japonya gibi bölge ülkeleriyle işbirliğinin artırılması gerektiğini düşündüğünü ortaya koymuştur^[35].

4.4 Daha Aktif Dış Politika Talebi Yükseliyor

Jeopolitik alandaki gerilimler, uluslararası sistemin çok taraflı hale getirilmesi için ulusal hükümetlere kamuoyu baskısının artmasına yol açmaktadır. Bunun en somut örneği Almanya'da görülmektedir. Yapılan kamuoyu araştırmaları Almanların, ülkelerinin uluslararası meselelerde nüfuzunu daha fazla ortaya koyması gerektiğini savunduğunu ortaya koymuştur. TEA'ya katılan ABD'lilerin yüzde 23'ü, Fransızların ise yüzde 29'u ülkelerinin savunma harcamalarının artması gerektiğine inanırken, bu oran Almanya'da yüzde 35'e çıkmaktadır.

Almanya'nın İran'ın nükleer silahlara erişiminin kısıtlanması (yüzde 45) ve Suriye meselesi (yüzde 37) ile diğer uluslararası meselelerde daha fazla aktif rol

alması gerektiğini savunan Almanların oranı hayli yüksektir. Ancak söz konusu “aktif rolün”, çatışmalara taraf olunmasından çok diplomatik ve ekonomik girişimlerin artırılması olarak algılandığının da altı çizilmesi gerekmektedir^[13]. PEW’in 18 Mayıs tarihli anketi de Almanların yüzde 73’ünün, Almanya’nın dünya sorunlarının çözümünde daha fazla aktif rol oynaması gerektiğini düşündüğünü ortaya koymuştur^[27].

Almanya vatandaşları gibi İngiltere vatandaşları da ülkelerinin uluslararası alanda daha aktif hale gelmesini talep etmektedir. İngiliz muhafazakâr seçmenin yaklaşık üçte biri “İngiltere’yi her zaman aktif dış politika yürütürken ve dünya meselelerine dahil olurken” görmek istediğini belirtmiştir. Bu aktif politikanın zaman zaman yürütülmesi gerektiğini düşünenlerle birlikte ele alındığında, İngilizlerin yüzde 90’ından fazlasının ülkelerini dünya sahnesinde daha fazla görmek istediği anlaşılmaktadır^[39]. Bunda İngiltere’nin AB’den ayrılmasının ardından dünya sahnesinde yalnız kalacağı endişelerinin de etkili olduğu tahmin edilmektedir.

Dünya sahnesinde aktif politika yürüten ülkelerde ise eğilim ters yönde görünmektedir. TEA’ya göre, ABD’liler ve Fransızlar ülkelerinin dünya meselelerine daha fazla dahil olmasından yana görünmemektedir. ABD’liler özellikle Afganistan’dan ABD askerlerinin bir an önce çekilmesi taraftarıdır. Anketi yanıtlayan Fransızlar ise ülkelerinin Suriye ve İran gibi meselelerde aktif olmasına önemli ölçüde karşı çıkmaktadır^[13].

4.5 Uluslararası Kurumlara Güven

ABD Başkanı Donald Trump, göreve geldiğinden beri NATO ittifakını ve BM kurumlarını hedef alan açıklamalar yapmaktadır ve ülkesini bazı BM kurumlarından çekmiştir. Donald Trump, hedef aldığı kurumlara pandemi döneminde WHO’yu da eklemiştir. Kurumun dünyayı zamanında haberdar etmediğini, yeterli önlemleri almadığını ve Çin yanlısı davrandığını iddia etmiş ve ülkesinin bu kurumdan da ayrılacağını açıklamıştır. Bu bölümde, tartışma konusu haline getirilen kurumlara yönelik uluslararası kamuoyu algısının değişip değişmediği araştırılacaktır.

4.5.1 NATO İtibarını Koruyor

Dünyanın en güçlü savunma ittifakı, 70’inci kuruluş yıldönümünü kutlarken, üye devletlerin en sert yorumlarıyla karşılaşmaktadır. İttifakın lokomotifi ABD’nin başkanı Donald Trump, ülkesinin ittifak içindeki savunma yükünden şikayet etmekte, üyelerinin savunma harcamalarını NATO’nun belirlediği orana çıkarması için baskı yapmaktadır. ABD’nin baskısı Avrupa’da tepkiye neden olmaktadır. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un, 2019’da NATO zirvesi öncesinde, ittifakın “beyin ölümünün gerçekleştiği” yönündeki savı daha büyük bir tartışmaya yol açmıştır. NATO’nun Varşova Pakti’nin çöküşünün ardından uyum ve yönünü kaybettiği, dahası kadük hale geldiğine dair görüşler dile getirilmiştir.

Bu yorumların NATO üyesi ülkelerin halkları üzerindeki

etkisine ilişkin kamuoyu araştırmaları yapılmıştır. Örneğin TEA’da ABD’li, Fransız ve Almanlara “NATO’nun ülkenizin savunmasında önemli rol oynadığını düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Yanıtlar savların aksine NATO’nun kamuoyu gözünde savunmadaki ağırlığını ortaya koymuştur. ABD’nin NATO’ya ve Avrupa güvenlik ve savunmasına desteği, siyasi eğilimlerden bağımsız olarak yüksek olmaya devam etmektedir. Almanların ve ABD’lilerin üçte ikisinden fazlası NATO’nun kendi ülkelerinin güvenliğinde önemli bir rol oynadığına inanmaktadır. Fransızlar ise NATO’nun Fransa’nın güvenliğini sağlamadaki önemi konusunda daha kuşkuyla yaklaşmaktadır. Fransızların yarısı NATO’nun ülke savunmasında önemli olduğunu düşünürken, dörtte bire yakını da ittifakın önemini yitirdiğine inanmaktadır. Ayrıca Fransızların yüzde 41’i ABD’nin Avrupa’nın savunmasında rol almaması gerektiğini düşünmektedir. Bu oran Almanya’da yüzde 29’dur. Fransa ve Almanya’da alınan yanıtların farklılığı, Fransızların Avrupa’nın savunmada bağımsızlığını artırma fikrine öteden beri yakın olmasıyla açıklanmaktadır^[13].

4.5.2 BM ve WHO’ya Güven Sürüyor

Pandemi döneminde BM ve WHO, tartışmaların odaklandığı uluslararası kurumların başında gelmiştir. WHO’nun bütçesinin yaklaşık yüzde 20’sini karşılayan^[45] ve bu anlamda örgütün en büyük finansörü olan ABD’nin Başkanı Donald Trump, WHO’yu pandemiyi duyurmada çevik davranmamak, süreci iyi yönetememek ve “Çin’in güdümünde” olmakla suçlamış^[46] ve BM’ye WHO üyeliğinden çekileceğini resmen bildirmiştir^[47].

Ancak bu tavır ne ABD ne de dünya kamuoyunda destek bulmuşa benzemektedir. ABD’de PEW Araştırma Merkezi tarafından 8 Temmuz’da yayınlanan bir araştırma, ABD’de BM’ye desteğin yüzde 50’nin üzerinde olduğunu, bu oranın 2004 yılından bu yana fazla değişmediğini ortaya koymaktadır. ABD’li gençlerin yaşlı kesimden daha çok BM’ye olumlu baktığı dikkat çekmektedir^[36].

ABD’de Trump’ın çıkışından sonra WHO’ya destek (Özellikle Cumhuriyetçi seçmenler arasında) yüzde 12 oranında azalmakla birlikte, halkın yüzde 46’sı ABD’nin örgütten ayrılmasını tasvip etmediğini, yüzde 33’ü ise tasvip ettiğini belirtmiştir. Kararı tasvip etmediğini belirtenlerin oranı Demokrat Parti seçmenleri arasında yüzde 75’e ulaşmaktadır^[48]. PEW tarafından 11 Haziran’da açıklanan bir başka ankete göre ise ABD’lilerin sadece yüzde 46’sı WHO’nun pandemi ile mücadelesini iyi veya mükemmel bulduğunu belirtirken, yüzde 59’u WHO’nun pandemi bilgilendirmesini yeterli bulduğunu belirtmiştir^[45].

Avrupa’da ise WHO’ya güvendiğini belirtenlerin oranı yüksek seviyelerdedir. EFRC anketine yanıt veren Danimarka ve İsveç’te, katılımcıların yüzde 20’sinden fazlası WHO’yu ülkelerinin en büyük müttefiki olarak işaret etmiştir^[42]. Almanya’da yapılan bir başka araştırmaya göre ise Almanların pandemi ile savaşta ulusal hükümetin ardından (yüzde 31) en çok güvendikleri kurum WHO’dur (Yüzde 30)^[11].

5. SONUÇ

COVID-19 pandemisi, tarihte eşine az rastlanır bir küresel krize yol açmıştır. Yüzbinlerce kişi yaşamını yitirmiş, milyonlarca kişi işsiz kalmış, milyarlarca dolarlık servet erimiştir. Ülkeler kendi çabalarıyla pandemiyi kontrol altına alabilmek için ulusal sınırları içinde yoğun mücadele tedbirlerine başvurmak zorunda kalmıştır. Ancak gerek salgının son bulması gerekse ortaya çıkan ekonomik sıkıntıların aşılması için uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Ancak pandemi, son yıllarda artan jeopolitik gerilimlerin ortasında patlak vermiş, gerilimlerin daha da artmasına sebep olmuştur. Dünyanın büyük güçleri pandemi sırasında da nüfus mücadelesini sürdürmüş, bu durum üçüncü ülkelerde hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu hayal kırıklığı pandemi döneminde yapılan kamuoyu yoklamalarına da yansımaktadır. Pek çok ülkede ulusal hükümetler, dünya siyasetinin başat aktörleri ve uluslararası kuruluşlara yönelik algılarda hızlı bir gerileme gözlemlenmektedir. COVID-19 gibi büyük bir sağlık şokunda ulusal ve uluslararası alanda aradığı işbirliği ve desteği bulamayan halklar olumsuz fikirlerini dile getirmektedir.

Ancak bu tepkilerden genelleştirici sonuçlar çıkarmak

için henüz erkendir. Bu analizde incelediğimiz kamuoyu araştırmalarının ortaya koyduğu gibi COVID-19 krizine ilişkin tepkilerin dozunun ve geleceğe ilişkin tahmin ve beklentilerin, pandemi öncesi şekillenmiş siyasi görüşlerin uzantısı olarak ifade edildiği anlaşılmaktadır. Küreselleşme ve uluslararası işbirliğine inanan kesimler, krizden çıkış reçetesini de yine işbirliğinde, ulusalcı siyaset yürütenler ise çözümü ülke sınırları içinde görmektedir. Bu anlamda krizin kişilerin dünya görüşleri üzerinde önemli bir etki yarattığını ileri sürmek şimdilik mümkün değildir. Bu kapsamda NATO, AB ve BM gibi uluslararası kurumlara olan güven seviyesi beklenenin aksine düşmemiş ve COVID-19 sürecinden etkilenmemiş gözükmektedir.

Öte yandan, ABD ve Çin gibi büyük güçlerin baskı, taciz ve yaptırımlarının dünyada giderek daha fazla tepki görmekte olduğu anlaşılmaktadır. Hatta kamuoyları tepki göstermekle kalmayıp, ulusal hükümetlerinden uluslararası meselelerde daha aktif rol almalarını ve özellikle bölgesel ve küresel işbirliklerini canlandıracak adımlar atmasını beklemektedir. Bu yaklaşım gelecekte çok taraflı bir dünya sisteminin habercisi olabilir.

KAYNAKÇA

- [1] *STM ThinkTech*, (2020), "Covid-19 Salgınının Küresel Ekonomi ve Jeopolitikaya Etkileri", (8 Mayıs 2020), <https://thinktech.stm.com.tr/detay.aspx?id=339>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [2] *United Nations*, "Global Issues Overview", <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/global-issues-overview/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [3] *Ipsos*, (2020), "What Worries the World: 13 of the 27 surveyed nations cited COVID-19 as the top concern", (24 Haziran 2020), <https://www.ipsos.com/en/what-worries-world-june-2020>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [4] *Ipsos*, (2020), "Kontrollü Sosyalleşme Sürecinde Ülkemizin En Önemli Sorunu Nedir?", (15 Haziran 2020), <https://www.ipsos.com/tr-tr/kontrollu-sosyallesme-surecinde-ulkemizin-en-onemli-sorunu-nedir>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [5] Smith, Matthew; (2020), "International COVID-19 tracker update: 6 July", *YouGov*, (6 Haziran 2020), <https://yougov.co.uk/topics/international/articles-reports/2020/07/06/international-covid-19-tracker-update-6-july>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [6] *Wordometer*, "Coronavirus Cases", <https://www.worldometers.info/coronavirus/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [7] John, Mark; (2020), "Coronavirus health fears outweigh concern for economy - global survey", *Reuters*, (5 Mayıs 2020), <https://uk.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-politics-trust/coronavirus-health-fears-outweigh-concern-for-economy-global-survey-idUKKBN22H09M>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [8] *Al Jazeera*, (2020), "More pain ahead: Global economic outlook worsens, survey shows", (26 Haziran 2020), <https://www.aljazeera.com/ajimpact/pain-global-economic-outlook-worsens-survey-shows-200626044650947.html>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [9] *Ipsos*, (2020), "What Worries The World", (Haziran 2020), <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-06/www-summary-deck-june2020.pdf>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [10] Poushter, Jacob; Fagan, Moira; (2020), "Americans See Spread of Disease as Top International Threat, Along With Terrorism, Nuclear Weapons, Cyberattacks", *Pew Research Center*, (13 Nisan 2020), <https://www.pewresearch.org/global/2020/04/13/americans-see-spread-of-disease-as-top-international-threat-along-with-terrorism-nuclear-weapons-cyberattacks/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [11] *Körber-Stiftung*, "German Worldviews in Times of COVID-19", https://www.koerber-stiftung.de/fileadmin/user_upload/koerber-stiftung/redaktion/the-berlin-pulse/pdf/2020/Koerber_TheBerlinPulse_Sonderausgabe_Grafikteilenglisch.pdf. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [12] *Ipsos*, (2020), "Two thirds of citizens around the world agree climate change is as serious a crisis as Coronavirus", (22 Nisan 2020), <https://www.ipsos.com/en/two-thirds-citizens-around-world-agree-climate-change-serious-crisis-coronavirus>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [13] *Bertelsmann Foundation*, (2020), "Transatlantic Trends 2020", <https://www.institutmontaigne.org/ressources/pdfs/publications/transatlantic-trends-2020.pdf>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [14] Tyson, Alec; Kennedy, Brian; (2020), "Two -Thirds of Americans Think Government Should Do More on Climate", *Pew Research Center*, (23 Haziran 2020), <https://www.pewresearch.org/science/2020/06/23/two-thirds-of-americans-think-government-should-do-more-on-climate/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [15] Devlin, Kat; Silver, Laura; Huang, Christine; (2020), "U.S. Views of China Increasingly Negative Amid Coronavirus Outbreak", *Pew Research Center*, (21 Nisan 2020), <https://www.pewresearch.org/global/2020/04/21/u-s-views-of-china-increasingly-negative-amid-coronavirus-outbreak/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [16] *STM ThinkTech*, (2020), "Covid-19 Sonrası Sağlık Teknolojisi ve Klinik Karar Destek Sistemleri", (23 Haziran 2020), <https://thinktech.stm.com.tr/detay.aspx?id=350>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [17] *STM ThinkTech*, (2020), "Covid-19 Sonrası Çalışma Hayatının Geleceği", (29 Haziran 2020), <https://thinktech.stm.com.tr/detay.aspx?id=351>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [18] *STM ThinkTech*, (2020), "Siber Tehdit Durum Raporu", (Nisan Haziran 2020), https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/167202016040975_stm_siber_tehdit_durum_raporu_nisan_haziran_2020.pdf. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [19] Jercich, Kat; (2020), "COVID-19-triggered threat changes will linger beyond crisis, say most security pros", *Healthcare IT News*, (25 Haziran 2020), <https://www.healthcareitnews.com/news/covid-19-triggered-threat-changes-will-linger-beyond-crisis-say-most-security-pros>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [20] *PYMNTS*, (2020), "eCommerce Takes Half Of Pandemic-Driven Retail Growth", (17 Haziran 2020), <https://www.pymnts.com/news/retail/2020/e-commerce-takes-half-of-pandemic-driven-retail-growth/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [21] Brewster, Thomas; (2020), "U.K. And U.S. Spies Blame Russian Hackers For Targeting Covid-19 Vaccine Research", *Forbes*, (16 Temmuz 2020), <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2020/07/16/uk-blames-russian-hackers-for-targeting-covid-19-vaccine-research/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [22] *The Engineer*, (2019), "Last week's poll: Huawei in the UK 5G network", (21 Mayıs 2019), <https://www.theengineer.co.uk/poll-huawei-5g/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [23] Angus Reid Institute, (2020), "Canadian opinions of China reach new low", <http://angusreid.org/covid19-china/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [24] *Körber Stiftung*, (2020), "The Berlin Pulse - German Foreign Policy in Times of Covid-19", (Mayıs 2020), https://www.koerber-stiftung.de/fileadmin/user_upload/koerber-stiftung/redaktion/the-berlin-pulse/pdf/2020/Koerber_TheBerlinPulse_Sonderausgabe_Doppelseiten_20200518.pdf. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [25] Delage, Victor; (2020), "COVID-19 - UNITED STATES, CHINA AND RUSSIA GREAT POWERS WORRY PUBLIC OPINION", *Fondation Pour L'innovation Politique*, (Haziran 2020), <http://www.fondapol.org/wp-content/uploads/2020/06/study-fondapol-great-powers-worry-public-opinion-victor-delage-2020-19-06.pdf>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [26] *ISEAS Yusof Ishak Institute*, (2020), "The State of Southeast Asia 2020 Survey Report", (16 Ocak 2020), https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/TheStateofSEASurveyReport_2020.pdf. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [27] Poushter, Jacob; Schumacher, Shannon; (2020), "Amid coronavirus crisis, Americans and Germans see changing world in different ways", *Pew Research Center*, (18 Mayıs 2020), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/05/18/amid-coronavirus-crisis-americans-and-germans-see-changing-world-in-different-ways/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [28] De Palo, Francesco; (2020), "W la Cina! Il sondaggio Swg che non ti aspetti. Parla Pier Ferdinando Casini", *Formiche*, (Nisan 2020), <https://formiche.net/2020/04/cina-usa-sondaggio-swg-casini-ventura/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [29] Mordecai, Mara; (2020), "How Americans envision a post-pandemic world order", *Pew Research Center*, (2 Haziran 2020), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/06/02/how-americans-envision-a-post-pandemic-world-order/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)

- [30] *Pew Research Center*, (2020), “Negative views of China continue to grow in U.S.”, (26 Mayıs 2020), https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/05/26/americans-are-critical-of-chinas-handling-of-covid-19-distrust-information-about-it-from-beijing/ft_2020-05-26_chinaviews_01/. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [31] Seymat, Thomas; (2020), “Sondage : les Français favorables à une enquête en Chine sur l’origine du coronavirus”, *Euro News*, (1 Haziran 2020), <https://fr.euronews.com/2020/06/01/sondage-les-francais-favorables-a-une-enquete-en-chine-sur-l-origine-du-coronavirus>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [32] *ifop*, (2020), “Les perceptions des Français en matière de relations internationales dans le contexte de pandémie”, (7 Mayıs 2020), <https://www.ifop.com/publication/les-perceptions-des-francais-en-matiere-de-relations-internationales-dans-le-contexte-de-pandemie/>
- [33] Kanaya, Shohei; Ukishima, Tsubasa; (2020), “Cancel Xi Jinping’s visit to Japan, say 62% in Nikkei poll”, *Nikkei Asian Review*, (20 Temmuz 2020), <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Cancel-Xi-Jinping-s-visit-to-Japan-say-62-in-Nikkei-poll>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [34] *The Indian Express*, (2020), “68% believe China bigger problem for India than Pakistan: Poll”, (23 Haziran 2020), <https://indianexpress.com/article/india/68-believe-china-bigger-problem-for-india-than-pak-poll-6473025/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [35] Burke, Kelly; (2020), “China and America out, New Zealand and Japan in: How Australians rate world’s leaders”, *7News*, (24 Haziran 2020), <https://7news.com.au/politics/world-politics/china-and-america-out-new-zealand-and-japan-in-how-australians-rate-worlds-leaders-c-1121821>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [36] Huang, Christine; Silver, Laura; (2020), “U.S. Millennials tend to have favorable views of foreign countries and institutions – even as they age”, *Pew Research Center*, (8 Temmuz 2020), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/07/08/u-s-millennials-tend-to-have-favorable-views-of-foreign-countries-and-institutions-even-as-they-age/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [37] Barkin, Noah; (2020), “In the Post-Pandemic Cold War, America Is Losing Europe”, *Foreign Policy*, (19 Mayıs 2020), <https://foreignpolicy.com/2020/05/19/coronavirus-pandemic-europe-opinion-polls-united-states-china-losing/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [38] Cooley, Alexander; H. Nexon, Daniel; (2020), “How Hegemony Ends”, *Foreign Affairs*, (Temmuz/Ağustos 2020), <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-06-09/how-hegemony-ends>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [39] Gaston, Sophia; (2020), “The COVID-19 Pandemic and Public Opinion on Global Britain”, *The British Foreign Policy Group*, (Mayıs 2020), <https://bfp.g.co.uk/wp-content/uploads/2020/05/Public-Opinion-on-Global-Britain-COVID-19-Sophia-Gaston-BFPG.pdf>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [40] Deveaux, Fred; “Democracy Perception Index – 2020”, *Dalia Research*, (15 Haziran 2020), <https://daliaresearch.com/blog/democracy-perception-index-2020/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [41] Yuko, Aizawa; (2020), “Survey suggests growing concern among Japanese at prospect of Trump re-election”, *NHK World-Japan*, (19 Mayıs 2020), <https://www3.nhk.or.jp/nhkworld/en/news/ba-ckstories/1096/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [42] Dennison, Susi; Zerka, Pawel; (2020), “TOGETHER IN TRAUMA: EUROPEANS AND THE WORLD AFTER COVID-19”, *European Council on Foreign Relations*, (Haziran 2020), https://www.ecfr.eu/page/-/together_in_trauma_europeans_and_the_world_after_covid_19.pdf. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [43] *European Parliament*, “Public Opinion Monitoring at a glance in the time of COVID-19”, (1 Temmuz 2020), <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2020/covid19/en-public-opinion-in-the-time-of-covid19-20200701.pdf>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [44] Krastev, Ivan; Leonard, Mark; (2020), “EUROPE’S PANDEMIC POLITICS: HOW THE VIRUS HAS CHANGED THE PUBLIC’S WORLDVIEW”, *European Council on Foreign Relations*, (Haziran 2020), https://www.ecfr.eu/page/-/europes_pandemic_politics_how_the_virus_has_changed_the_publics_worldview.pdf. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [45] Moncus, J.J.; Connaughton, Aidan; (2020), “Americans’ views on World Health Organization split along partisan lines as Trump calls for U.S. to withdraw”, *Pew Research Center*, (11 Haziran 2020), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/06/11/americans-views-on-world-health-organization-split-along-partisan-lines-as-trump-calls-for-u-s-to-withdraw/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [46] Yokley, Eli; (2020), “Trump’s Attacks on the World Health Organization Are Hurting Its Brand”, *Morning Consult*, (21 Nisan 2020), <https://morningconsult.com/2020/04/21/trump-attacks-who-china-coronavirus/>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)
- [47] Lee, Matthew; (2020), “US notifies UN of withdrawal from World Health Organization”, *AP News*, (8 Temmuz 2020), <https://apnews.com/9dc4077f95d183649ca24a32a18abf01>
- [48] Frankovic, Kathy; (2020), “Americans disapprove of US withdrawing from the World Health Organization”, *YouGov*, (3 Haziran 2020), <https://today.yougov.com/topics/politics/articles-reports/2020/06/03/americans-disapprove-us-withdrawing-world-health-o>. (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020)

thinktech
STM Teknolojik Düşünce Merkezi
<http://thinktech.stm.com.tr>

